

Nr 65.

Av herr **Sandberg m. fl.**, om iakttagande av ökad varsamhet vid den fortsatta rationaliseringen av folkskoleväsendet.

På grundval av Kungl. Maj:ts proposition nr 176 beslutade 1941 års riksdag att vissa åtgärder skulle vidtagas för fortsatt rationalisering av folkskoleväsendet. Under en tidsperiod av fem år från läsåret 1941/42 skulle enligt beslutet organisationsändringar vidtagas och skolor nedläggas med åtföljande indragningar av läraretjänster vid folk- och småskolor till ett beräknat antal av 1.620 tjänster. Ur ekonomisk synpunkt kalkylerades med en besparing av omkring 5.000.000 kr. pr år efter besparingsprogrammets fulla genomförande, varvid hänsyn tagits även till kostnaderna för centralisering, vilka nästan undantagslöst förutsatte anordnandet av skolskjutsar eller inackordering.

I sitt utlåtande över nyss nämnda proposition anförde statsutskottet bl. a. följande: »Utskottet har i likhet med departementschefen funnit erforderligt, att det pågående rationaliseringsarbetet inom skolväsendet fortsättes samt att detsamma bedrivs med större planmässighet och enhetlighet än hittills. Folkskolans besparingssakkunniga hava påvisat förekomsten av ett icke ringa antal lärareavdelningar, i vilka lärjungeantalet är så lågt att deras bibehållande icke kan anses försvarligt ur vare sig pedagogiska eller ekonomiska synpunkter. På sätt de sakkunniga föreslagit bör därför enligt utskottets mening uppgöras en plan för genomförandet av de organisationsändringar, som under loppet av de fem närmast följande budgetåren synas böra vidtagas. Givetvis böra dock förutsättningarna för varje särskild organisationsändring, såsom de sakkunniga och departementschefen framhållit, i vanlig ordning prövas av vederbörande myndigheter under hänsynstagande till alla på frågan inverkan omständigheter.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot de allmänna riktlinjer för bedömandet av de särskilda fallen av aktuella rationaliseringsåtgärder, som upptagits av de sakkunniga och förordats av departementschefen. Utskottet har dock i likhet med departementschefen funnit det angeläget att understryka vikten av att varsamhet iakttages vid tillämpningen av dessa allmänna riktlinjer, särskilt när det gäller indragning av skola. Utskottet ansluter sig till departementschefens uttalande, att bibehållandet av en småskola av b-form mången gång får anses försvarligt eller önskligt, även om lärjungeantalet skulle något understiga tio. Likaså finner utskottet särskild aktsamhet av nöden vid avgörande av frågor om indragning av skolor i mer eller mindre avlägsna eller isolerade bygder, där

skolan ej sällan torde spela en icke oväsentlig roll såsom ett centrum för det kulturella livet på orten och där skolans indragande måhända skulle komma att verka såsom bidragande faktor till traktens avfolkning.»

Statsutskottets här berörda utlåtande synes oss på ett klart och övertygande sätt belysa riksdagens uppfattning om vikten av varsamhet vid tillämpningen av riktlinjerna för folkskoleväsendets rationalisering, ej minst när det gäller indragning av skola, och denna uppfattning har den fortsatta erfarenheten ytterligare bestyrkt. Starkt missnöje har mångenstädes kommit till uttryck över skolindragningarna under senaste tiden.

Det är en mångfald olika faktorer, som inverka på ifrågavarande frågars lösning, och varje organisationsändring måste prövas under hänsynstagande till de i de särskilda fallen föreliggande förhållandena, varvid de befolkningspolitiska faktorerna ej få bortskymmas. Rationaliseringen förutsätter nästan undantagslöst anordnande av skolskjutsar eller inackordering, och skolskjutsarnas antal har under de senare åren stegrats i allt hastigare tempo. Avsevärda förbättringar i skolväsendet hava härigenom åstadkommit, och ofrånkomliga organisationsändringar hava möjliggjorts. Skolskjutsarna kunna dock tyvärr medföra vissa olägenheter för barnen, som ofta i regn och kyla få vänta på skolskjutsen, vilken olägenhet förvärrats på grund av svårigheten att med gengasdrivna fordon hålla fastställda tider. Därtill kommer en annan omständighet, som den rådande kristiden aktualiserat. De barn, som anlita skolskjuts, nödgas i regel taga med sig matsäck, och det torde under nuvarande förhållanden bereda vederbörande mödrar väsentliga svårigheter att utrusta barnen därmed. I fråga om skolbarnens inackordering är det ett känt förhållande att inackordering i enskilda hem icke alltid löser frågan om barnens vistelse borta från hemmet på ett tillfredsställande sätt. Anordningen med skolhem är ur flera synpunkter att föredraga.

Även om här anförda svårigheter, vilka av krisläget blivit skärpta, ej kunna få tillmätas avgörande betydelse, synas andra omständigheter hava tillkommit, som kräva ökad uppmärksamhet och iakttagande av största varsamhet vid bedömandet av frågan om centralisering av skolväsendet medelst skolskjutsar. I propositionen nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1942/43 anføres i åttonde huvudtiteln (punkten 152, sid. 343) följande: »På grund av tidsläget hade i allmänhet en avsevärd ökning av kostnaderna för skolskjutsarna inträtt. Särskilt gällde detta i fråga om skolskjutsar med motorfordon, för vilka driftskostnaderna kraftigt stegrats. I vissa fall hade kostnadsökningen varit så betydande, att det visat sig ur ekonomisk synpunkt motiverat att återupprätta nedlagda skolor eller låta anstå med indragning av skolor, som under normala förhållanden icke bort bibehållas.»

Den genom rationaliseringen eftersträfvade besparingen synes sålunda i

många fall bli av ringa eller ingen betydelse. Därtill komma de kraftiga restriktioner i fråga om trafikbussarnas turer, som de nuvarande förhållandena framtvingat, liksom svårigheten att över huvud uppehålla trafiken med gengasdrivna motorfordon, vilket allt måste tagas i betraktande vid bedömandet av rationaliseringsåtgärder inom folkskoleväsendet under den närmaste tiden.

Här anförda omständigheter synas motivera ytterligare understrykande av riksdagens uttalade uppfattning om varsamhet vid beslut om åtgärder för rationalisering av folkskoleväsendet. Under hänvisning till vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln i vad avser folkskoleväsendet må med beaktande av här anförda synpunkter uttala, att en ökad varsamhet bör iakttagas vid den fortsatta rationaliseringen av folkskoleväsendet, särskilt i fråga om indragning av skolor.

Stockholm den 21 januari 1942.

O. E. Sandberg.

Ernst Åqvist.

Carl Björling.

*A. Nilsson,
Norrlångträsk.*

And. Hilding.

Joh. Nilson.

Wald. Svensson.